

**Çok Kültürlü Toplumların Kimlik Oluşturma Süreçlerine
“Tehlikeli Akrabalık” Romanı Üzerinden Bir Bakış**
*A Look at the Identity Creation Processes of the Multicultural Societies
Through the Novel "Dangerous Kinship"*

Hasan Kazım KALKAN*
Tuğba YILDIRIM**

Özet

Göç yüzyıllardır devam eden, çeşitli ekonomik, siyasi ve sosyal olayların sebep olduğu bir toplumsal olaydır. Tarih sahnesine çıktıkları günden beri sürekli hareket hâlinde olan Türklerin en son göç ettikleri bölgelerden biri de Batı Avrupa'dır. 60'lı yıllarda başlayan göç neticesinde bu bölgede hatırı sayılır bir Türk nüfusu meydana gelmiştir. Göç eden bu insanlar gittikleri ülkelerin yalnızca maddî anlamda kalkınmasına destek olmamış, bunun yanında kültür dünyalarının zenginleşmesinde de katkı sunmuşlardır. Türk-Alman Göçmen Edebiyatı adı altında incelenen edebiyat da göç neticesinde ortaya çıkan bu kültürel katkının en önemli göstergelerinden biridir. Bu çalışmada Türk-Alman Göçmen Edebiyatı ikinci kuşak yazarlarından kabul edilen Zafer Şenocak'ın 1998 yılında Almanya'da yayınlanan ve 2006 yılında Türkçeye çevrilen “Tehlikeli Akrabalık” isimli romanı incelenecektir. Kimlik arayışı konusunun çok baskın olduğu eser, aynı zamanda Avrupa'da yetişen Türk çocuklarının içinde bulunduğu durumun kendisi de göçmen olan Şenocak'ın bakış açısından ortaya konması bakımından oldukça önemlidir. Bu bağlamda; kimlik oluşturma sürecinde karşımıza çıkan temel etkenlerden olan ailenin ve toplumun söz konusu sürece etkileri roman karakterlerinin hayatları üzerinden ortaya konulmaya çalışılacak ve metin çözümlemesi yöntemi kullanılmak suretiyle eserden aktarılan ifadelerle somutlaştırılarak verilecektir.

Anahtar kelimeler: Göç, göçmen edebiyatı, aidiyet sorunu, Zafer Şenocak.

*Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Almanca Öğretmenliği ABD, k.kalkan@gazi.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8126-163X.

**Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, tugba.yildirim@gmx.net.
ORCID ID: 0000-0002-1264-5063.

Abstract

Migration is a sociological mobility, a social event that has been going on for centuries and caused by various economic, political and social events. Western Europe is one of the regions where the Turks, who have been on the move ever since the day they took the stage of history, migrated collectively. As a result of immigration that started in the 60's, a considerable Turkish population has emerged in this region. These immigrants not only supported the financial development of the countries they went to, but also contributed to the enrichment of their cultural world. Literature, categorized under the name of Turkish-German Immigrant literature, is one of the most important indicators of this cultural contribution that emerged as a result of immigration. In this study, the novel "Dangerous Kinship", published in Germany in 1998 and translated into Turkish in 2006, by Zafer Şenocak, one of the second generation writers of Turkish-German Immigrant Literature, will be analyzed. The work, in which the subjects of belonging and the search for identity are very dominant, is also very important in terms of taking an x-ray of the situation (albeit in a slightly radicalized form) of Turkish children who were brought up in Europe. In this context, the effects of family and society, which are one of the main factors in the process of creating identity, will be tried to be revealed through the lives of the characters of the novel and concretized with the expressions transferred from the works by using the method of "text analysis".

Keywords: *Immigration, immigrant literature, belonging problem, identity problem, Zafer Şenocak.*

Göç yüzyıllardır devam eden, çeşitli ekonomik, siyasi ve sosyal olayların sebep olduğu bir toplumsal olaydır. İnsanları göç etmeye zorlayan sebeplerin önemli olması kadar, göç sonucunda meydana gelen sosyolojik olaylar da toplumsal hayat için önem arz etmektedir. Göç, fiziki açıdan ele alındığında yalnızca A noktasından B noktasına harekettten ibaret olsa da, harekete maruz kalan cismin insan gibi çok yönlü bir varlık oluşu olayı çok daha karmaşık hâle getirmektedir. Çünkü insanoğlu göç ederken yalnızca bedenini değil, duygularını, değer yargılarını, düşüncelerini de beraberinde götürmektedir.

Göç tarihine bakıldığında farklı dönemlerde benzer ya da farklı nedenlerden kaynaklanan çok sayıda göç hadisesine tanık olunmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'nın ihtiyaç duyduğu iş gücünü karşılamak adına, Türkiye başta olmak üzere çeşitli ülkelerle yapmış olduğu anlaşmalar sonucunda gerçekleşen işçi göçü de bunlardan birisidir. Memleketlerini bir müddet sonra geri dönme ümidiyle terk eden birinci neslin Almanya'da kalıcı hale gelerek orada kök salmasıyla Türk göçmenler bu ülkeyi oluşturan temel dinamiklerden biri hâline gelmişlerdir. Söz konusu göçmenler Almanya'ya yalnızca bilek gücü sağlamakla kalmamış, 60'lı yılların sonundan itibaren ileride

çok farklı isimlerle adlandırılacak olan yeni bir edebiyat türünün oluşumunda da önemli rol oynamışlardır.

Bu çalışmada Türklerin “misafir işçi” olarak göç ettikleri Almanya’da başlayan ve çeşitli şekillerde isimlendirilerek üç kuşakta incelenen Türk-Alman Edebiyatı’nın bünyesindeki Göçmen Edebiyatı’nın yansımaları, özellikle ikinci kuşak yazarı kabul edilen Zafer Şenocak’ın “*Tehlikeli Akrabalık*” romanı örneklem olarak alınarak incelenecektir. 1998’de “*Gefährliche Verwandtschaft*” adıyla Şenocak’ın ikinci romanı olarak yayınlanan ve “*Tehlikeli Akrabalık*” ismiyle 2006’da Türkçe olarak basılan bu eserdeki kimlik arayışı temasının yansımaları ve göçmen toplumunda kimlik oluşturma sürecine etkileri ortaya konulacaktır.

İnceleme yapılırken öncelikle göç ve edebiyatın ilişkisi bağlamında Türk-Alman Edebiyatı’nın oluşmasına zemin hazırlayan temel dinamikler üzerinde durulup, ikinci kuşak edebiyatçı grubuna giren Zafer Şenocak’ın hayatına kısaca değinilecektir. “Aidiyet sorunu” bağlamında kimlik oluşturma sürecinde karşımıza çıkan temel etkenlerden olan ailenin ve toplumun söz konusu sürece etkileri roman karakterlerinin hayatları üzerinden ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda; “*Tehlikeli Akrabalık*” romanının yazar tarafından belirli konular çerçevesinde kurgulanmasının sebepleri, eserin ortaya çıkış döneminin yansıtılması açısından nasıl örnek teşkil ettiği metin çözümlemesi yöntemi kullanılmak suretiyle eserlerden aktarılan ifadelerle somutlaştırılarak verilecektir.

1. Göçmen Edebiyatı

Göçün sonuçları itibarı ile gerek bireyin gerekse toplumların hayatlarını derinden etkileyen bir olgu olması, edebiyata yansımaları da kaçınılmaz kılacaktır. Tarihsel süreç içerisinde siyasal ve sosyal gelişmelere bağlı olarak başta Avrupa kıtasına olmak üzere gerçekleşen göçler, sömürgecilik ve koloncilik çalışmaları gibi tarihsel olaylar, homojen bir kültür anlayışına dayanan ulusal kimlikler ve ulusal yazınların yanında, heterojen bir kültür anlayışına dayanan melez kimlikler ve kültürlerarası yazınların da ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur (Sarı, 2018, s. 43). Göçün en önemli sonuçlarından biri de farklı kültürel kimliklere sahip insan gruplarının bir arada yaşamaları ve bir birleriyle kültürel etkileşim içerisine girmeleridir. Birlikte yaşama ve karşılıklı etkileşim uzun bir zaman dilimine yayıldığında bunun bireyin kültür dünyasında da yansımaları olmaktadır. Çünkü “Zorunlu seyahat ya da rızalı sürgünlük, mekânsal uzaklıkla, dilsel ve kültürel yabancılıkla birleşince, kimlik sancısının yaşandığı bu kesintili var olma duygusu, doğal

olarak yeni bir ruh halini, yeni bir dil iklimini, yeni bir yaşama kültürünü, yeni bir kimlik sancısını doğurur” (Sakallı, 2018, s. 13).

Göç neticesinde yazarların bakış açılarının tek kültürlülükten çok kültürlülüğe doğru kayması edebi eserlerin de bu çerçevede şekillenerek kaleme alınması sonucunu doğurmaktadır. Türk-Alman Göçmen Edebiyatı özelinde ilk dönem ve devamındaki dönemler analiz edildiğinde, edebi eserlerin konularında değişiklikler göze çarpmaktadır. İlk olarak “Gastarbeiterliteratur (Misafir İşçi Edebiyatı)” adıyla gündeme gelen ve genellikle misafir işçilerin Almanya’da yaşadığı zorlukları aktaran bu yazın, ikinci kuşakta “Migrantenliteratur (Göçmen Yazını)” ile göç ve göçmenin ilk kuşağa nispeten farklı noktalarına vurgu yaparak, iki kültür arasında olma, iki vatan, iki dil gibi ikilikleri dile getirmiş ve üçüncü kuşakta farklı kültürlere ve kimliklere odaklanma ile “Interkulturelle Literatur (Kültürlerarası Edebiyat)”a dönüşmüştür (Yücedağ, 2019, s. 2).

“İlk kuşak göçmenler için temel motivasyon, kültürel değil, iktisadidir ve onların amacı, para kazanıp, doğdukları ülkelere geri dönmektir. Bu nedenle de entegrasyon, kimlik ya da kültürel tanınma onlar için bir sorun haline gelmemiş veya getirilmemiştir” (Perşembe, 2005, s. 68). Zaman içerisinde yazar tipi, içerik ve Alman toplumunun bu edebiyatı algılama biçimi değişmiş, buna araştırmacıların farklı bakış açıları da eklenince, ilgili edebiyat farklı tanımlamalara açık hâle gelmiştir (Kalkan, 2017, s. 196).¹ Türk-Alman edebiyatı özelinde düşünüldüğünde ise üç farklı yazar tipinden söz etmek mümkündür: “Sadece Türkçe yazarlar, hem Türkçe hem Almanca yazarlar, yalnızca Almanca yazarlar” (Kalkan, 2014, s. 138).

Göçmen Edebiyatında konular, başlangıçtaki “Misafir İşçi Edebiyatı” döneminde; vatan hasreti, göç edilen yerde yaşanan yabancılaşma iken “Göçmen Edebiyatına” dönüşmesiyle birlikte göç edilen yere yerleşmiş olmanın getirdiği sorunlar olmaya başlamıştır. Adıgüzel’e (2008) göre Göçmen Edebiyatı, göçmenleri göç etmeye mecbur bırakan sosyal ve ekonomik koşulları, göçün nasıl bir durum olduğunu “göç edilen ülkede karşılaşılan düşmanlık ve ırkçılığı, hissedilen köksüzlük duygusunu, yurtsuzluk ve farklı kültürel çeşitlilik nedeniyle yaşanan kimlik arayışını” (s. 16) anlatan edebi bir dönemdir. Yücedağ (2019) ise birinci kuşaktan üçüncü kuşağa kadar vatan algısında, dilde, kimlik ve aidiyet gibi konularda farklılıklar olduğunu belirtir. Ona göre: “Birinci kuşakta, vatan hasreti, gurbet, Almanya’da yaşanan zorluklar söz konusuysen, ikinci kuşakta yersiz yurtsuzluk, vatan arayışı, aidiyet ve kimlik

¹ Söz konusu adlandırma sürecinin aşamaları hakkında kapsamlı bilgi için bkz. Kalkan, 2017

arayışı gibi konular hâkimdir. Üçüncü kuşakta ise, çoğul kimlikler, kültürel farklar ve kültürlerarasılık, ötekine bakış gibi konular dikkat çekmiştir” (s. 2).

1.1. İkinci Kuşak Göçmen Edebiyatı ve Zafer Şenocak

İkinci kuşak yazarlarından Zafer Şenocak, 1961 yılında Ankara’da doğmuş, 1970 ailesinin Almanya’ya göçünden sonra Münih’te yaşamaya başlamıştır. Şenocak’ın babası ellili ve altmışlı yıllarda Türkiye’nin en etkili İslamî dergilerinden birinin yayıncısı ve yazarıdır. Annesi ise laik bir memur ailesinden gelen bir ilköğretmenidir. Ailesi üzerinden değerlendirildiğinde, Şenocak’ın göçmen edebiyatı kapsamında ele alınan diğer birçok yazardan iki açıdan ayrıştığı söylenebilir: Birincisi ailesinin eğitim düzeyi son derece yüksektir. İkincisi ise ailede gelenek ve modernitenin aynı derecede temsil ediliyor oluşudur. Şenocak, Münih Üniversitesi’nde Alman dili ve edebiyatı, tarih, siyasi bilimler ve felsefe eğitimi gören yazar, ilk eserlerini şiir türünde vermiş, sonraki dönemlerde nesre yönelmiştir. MIT, UC Berkeley, Dartmouth College, Oberlin College, Lafayette College gibi üniversitelerde konuk profesör olarak dersler vermektedir. Türkçeden Almancaya çeviriler de yapan, şiirleri, söyleşileri ve yorumlarıyla çeşitli gazete, televizyon ve ayrıca birçok Alman gazetesinde karşımıza çıkan Şenocak’ın eserlerinin de birçok dile çevrildiği görülmektedir.

Otobiyografik bir roman olan “*Tehlikeli Akrabalık*” anne tarafından Alman Yahudisi, baba tarafından Türk olan Sascha Muhteschem’in hikâyesini anlatmaktadır. Çok küçük yaşlarda Almanya’ya gelen Sascha burada annesi tarafından tam bir Alman gibi yetiştirilmiştir ve Türkiye’ye dair herhangi bir aidiyet duygusu hissetmemektedir. Fakat içinde bulunduğu toplum ve yakın dostları tarafından sürekli Türklüğüne dair soruların muhatabı olmak durumunda kalmaktadır. Babasının ölümünden sonra, Türk millî mücadelesinin önemli isimlerinden biri olan dedesinin günlükleri kendisine teslim edilir. Osmanlıca ve Kiril alfabesiyle yazılan bu günlükleri deşifre etme çabasıyla birlikte Sascha’nın kendi geçmişine doğru yolculuğu da başlamış olur.

2. “Tehlikeli Akrabalık” Romanında Göç Vurgusu

Şenocak romanda dönemin edebî konularının temel taşıını oluşturan göç olgusunu çeşitli boyutlarıyla, hem şimdiki zamana hem de geçmiş zamana atıf yaparak romanın olay örgüsüne yerleştirmiştir: Romanın ana karakteri Sascha’nın annesinin ailesi göçmendir. Yahudi olmaları sebebiyle Hitler’in zulmünden kaçıp İstanbul’a, savaş bitiminde ise tekrar Münih’e göç etmişlerdir. Babasıyla Türkiye’de tanışan annesi, Sascha’yı Almanya’da dünyaya getirmek istediği için babasıyla birlikte İstanbul’dan Münih’e taşınır ve babasının da

kendisi gibi göçmenliği başlar: “Anneannem ve dedem savaştan birkaç yıl sonra Münih’e geri dönmüşlerdi.[...] Annem ve babam ise onların ardından ancak 1954’te benim doğduğum yıl gidebildiler” (s. 54).

Sascha, Münih’ten Amerika’ya yerleşerek bizzat göçmenliği tatmıştır. Oradan da eşi Marie ile birlikte Berlin’e göç etmiştir: “Amerika’ya gitmişim. Umduğum gibi ‘Alman olma heveslisi’ birinin rahat bırakılacağı bir ülkeydi burası. En az sayıda yabancıların yaşadığı, göçmen oranının en düşük olduğu eyaletten davet aldığım için sevinmişim. Bozkır’a gitmişim” (s. 122). “Marie’yle Amerika’da tanışmıştık. Bu şehirde kesin bir yuva bulmak umuduyla birlikte Berlin’e dönmüştük” (s. 17).

Sascha’nın sevgilisi Marie, Talat Paşa hakkında çekeceği belgesel film için araştırmalarını önce Selanik’te, sonra İstanbul’da sürdürür. Romanın kurgusunda yine Marie karakterinin yaşantısı ve Talat Paşa üzerinden bir göç şehri olan Selanik’e gönderme yapılır. “Selanik göçmenlerin şehri, 1912 yılında Yahudiler ve Türkler şehri terk etti. Şehir Yunanlı oldu. Yunan egemenliğinden altında kalan Yahudiler, Hitler gelinceye kadar içgüveysinden hallice yaşadılar” (s. 68).

Sascha’nın soyunun bir diğer parçası, babasının babası Karslı büyükbabasının hikâyesinden 1915 olayları sırasında Ermenilerin göçü hatırlatılır: “Büyükbabam 25 yaşında Doğu’da bir kahraman. Ermeni isimleriyle dolu bir tehcir listesini ilk hazırlayan kişi o” (s. 38).

Berlin Duvarı’nın yıkılışı ile Doğu’dan Batı’ya göçler de eserde yer alır: “Duvar yıkılmıştı ve hemen bir saniye sonra, yeni birleşik bir Almanya doğmuştu; gevşek bir federal birlik değil, gerçek bir Alman ulus devletiydi” (s. 31).

Yazarın romanda bahsettiği diğer bir göç ise, lisede başlayan arkadaşlığını yetişkinlik döneminde de devam ettirdiği arkadaşı Peter’in göç hikâyesidir. Burada göçün sebebi olarak din gösterilir: “Peter doğuştan Münih’li değil. Anne babası İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Silezya’dan Bavyera’ya gelmişler, Bavyera Katolik bir eyalet olduğu için.[...] Peter’in anne babası 1945 yılında evlenmişler. Bir hafta sonrada Ruslardan kaçmaya başlamışlar” (s. 42).

Yine aynı şekilde eserin birçok yerinde Almanya’ya yönelik işçi göçüne dair vurgulara rastlanmaktadır. Tüm bunlar bize Şenocak’ın bu romanında yer alan birçok karakterin göç olgusunu tatmış ya da uzaktan yakından bununla ilişkisi olan şahıslar olduğunu göstermektedir. Sascha sadece şimdiki zamanda yaşadığı göç ve göçmenlik olgusunun getirileri ile değil, aynı zamanda geçmişten getirdiği karakterlerle geçmişteki göçün arasında kendi köklerini, ait olduğu tarafları anlama adına bir bağlantı kurar. Burada verilen göç

hikâyeleriyle göçü meydana getiren farklı sebepler ve farklı göç türleri ile ilgili örnekler ortaya konulmaktadır. Ayrıca yazar göç olgusunun beraberinde getirdiği duygu, düşünceleri ve zorlukları kahramanlarının yaşantısından yola çıkarak karşılaştırır ve yorumlar. Bu karşılaştırma ilk olarak, Hitler’in zulmünden Osmanlı Devleti’ne sığınan Yahudilere karşı Osmanlı Devleti’nin ve Türklerin tutumu ve Nazilerden sonra tekrar döndükleri Almanya’da Almanya’nın ve Alman halkının tutumu olarak karşımıza çıkmıştır. Aşağıdaki örnekler Osmanlı’ya sığınan Yahudilerin bakış açısından göçmenleri kabul eden devletin ve halkın davranışlarını ortaya koyar:

“[...] sade ve yaratıcı tarzlarıyla bilim adamları ve sanatçılar, çok sayıda Türk’ün gönlünü kazanmıştı. Onlara vatan haini gözüyle bakan, ya da çoğunlukla Yahudi kökenli oluşlarını söz konusu eden kimse yoktu. Almanların çoğu, dedem ve annem gibi, Türkçeyi çabuk öğrendi, çok geçmeden de kendilerini sürgünde değil, ikinci vatanında hissetmeye başladı”(s. 52).

“Türkiye’deki Yahudilerin büyük bir bölümü İspanya’dan göç etmişti. Yaşamları boyunca Sultan’ın sadık kulları olmuşlardı”(s. 53).

Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşü Balkanlar’daki Yahudiler için de, en az Türkler için olduğu kadar felaket anlamına gelmişti. Onları zulümden koruyacak bir güç yoktu” (s. 68).

Yukarıda bahsedilen karşılaştırmanın diğer tarafı olan Alman halkının göçmenlere olan bakış açısına aşağıdaki örnekte verilmiştir: Sascha’nın okul yıllarında gizliden gizliye Nazi dönemine ait fotoğrafları toplama tutkusunun bir koleksiyon tutkusuna dönüşmesiyle otuzlu yılların gazete ve dergilerini, gündelik yaşama ait nesnelere ve özellikle de el yazmalarını toplamaya başlaması, belgelerini devletin görevlilerine teslim etmek istemeyen birçok yaşlı Alman hanımla tanışmasına vesile olmuş ve onların Türkler ve Yahudiler hakkındaki düşüncelerini birinci ağızdan duymasına sebep olmuştur (s. 59-62). Kimileri hâlâ enflasyon günlerinin sorumlusu olarak Yahudileri görmektedir. Kendisine notlarını verecek olan bir kadın, “günümüzde Türklerin o zamanki Yahudilerden çok daha kötü olduklarını” (s. 62) söyler ve devam eder:

“Yahudiler kendilerini Almanlıkla maskeleyişlerdi, sanki Almanmış gibi yapmışlardı. Gerçi bu maskeleri düşürülmüştü. Ama bu onların sonuydu. Kadın bir süre düşündü, sonra Yahudiler ile Almanları nefretle karışık bir sevginin birleştirmiş olduğunu söyledi. Ama Türkler ile Almanlar arasında yalnızca nefret vardı” (s. 62).

Yapılan bu karşılaştırma ile burada göçün öznesi olan Yahudileri kabul eden iki farklı toplum -Alman ve Türk toplumu- ve onların ortaya koyduğu iki farklı tutum ortaya konulmuştur. Türk toplumunda hoşgörüyü temel alan bir toplumsal

yaklaşım, onlara kim oldukları hatırlatılmadan güvenli bir şekilde birlikte yaşama ortamı sağlanırken; Alman toplumunun ortaya koyduğu tavırla göç eden Yahudilerin tam tersi bir durumla karşılaştıklarını ve hiçbir zaman toplumun bir parçası yapılmayarak düşmanca bir tavırla dışlandıklarını görüyoruz.

3. Kimlik Sorunu

3.1. Kimlik Oluşturma Sürecinde Aile Etkeni

Sosyal bir varlık olan insan, sosyal bir çevre içinde doğar ve büyür. Sosyalleşme ya da toplumsallaşma süreci olarak da adlandırılan bu süreç bireyin kişiliğinin oluşmasına ve topluma uyum sağlayarak, yaşadığı toplumun bir parçası olmasına etki eden çeşitli faktörleri içerisinde barındırır. Bunlar “mega, makro, mezzo ve mikro” (Qolenkova, Akuliç ve Kuznetsov, 2007, s. 174) alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. “Mikro faktörler, aile, komşular, mahalle, akran grupları, okul ortamları ve başkaları” (İsgandarova, 2019, s. 26) olarak bireyin çevresindeki bu sosyal yapılanmalardan, sosyal faktörlerin en alt grubu olarak karşımıza çıkar. Bu grup birincil grup olarak da nitelendirilir ve “bireyin sosyal doğasını ve ideallerini biçimlendirmede önem taşıdıkları için birincil konumdadır” (Çoştu, 2011, s. 53). Bu noktada bireyin kimliğinin oluşumunda ve aidiyet hissi geliştirmesinde birincil etken olarak ailenin ön plana çıktığını görürüz.

Yurdakul ve Çuha (2018) bireyin kendini tanımlarken, kim olduğunu bildirirken “ait olduğu toplumsal yapılanmalara” başvurduğunu ve sahip olduğu kimliklerin, [...] ırk, milliyet gibi unsurlarından gelen farklılıkları üzerinden çeşitli şekillerde” (s. 142) tanımlanmakta olduğunu ifade eder. Çağırkan (2019) ise bu kimlik tanımlamaları kapsamında geleneksel toplumlardaki bireylerin “içine doğdukları topluluk bünyesinde genel olarak kimlik ve aidiyet algılarını ‘hazır’” bulduklarını ve “toplumla bütünleşme sürecinde girdikleri sosyalizasyon süreçleri sonucunda da aidiyet algısına” (s. 56) sahip olduklarını dile getirir. Bu durum çok kültürlü toplumlarda yaşayan bireyler için kimlik oluşturma süreci bakımından daha zorlu bir kimlik tanımlama sürecinin ortaya çıkmasına sebep olur. Sascha ailesi bakımından Alman-Yahudi bir anne, Türk bir baba ve Alman toplumu içinde doğması sebebiyle Alman çevresi bakımından üçlü bir köken oluşumunun içinde dünyaya gelmiştir. Burada Sascha, aidiyet hissinin oluşması bakımından ilk sosyalleşme alanı olan ailesinden yeterli dönüt alamamıştır. Babası Türk olan Sascha'nın anneanesi ve dedesi savaştan birkaç yıl sonra, annesi ve babası ise, Sascha'nın doğduğu yıl olan 1954'te Münih'e geri döner. “Annem beni Almanya'da dünyaya getirmek istiyordu. Beni bir Alman yapmaya

çok önem veriyordu” (s. 54). Bu ifadeler annesinin Sascha için önceden kurgulanmış bir planı olduğunu ortaya koymaktadır. Sascha'nın annesi gideceği ülkede bir Alman olarak kabul edilmesi ve bu şekilde yaşaması için her şeyi planlamıştır ve bu plan doğrultusunda ilerlemeye kararlıdır. Anne bunu aslında bir “önlem” olarak nitelendirmektedir ve Sascha bu konuda kendisini sorguladığında bu önlemi ona “farklı dünyaların arasında rahat bir yaşam sağlamak için aldığını” (s. 54) söyler.

Annesinin geçmişten kaçma suretiyle onu sadece katıksız Alman yapma çabası hem Yahudi kimliği hem de babasından dolayı Türk kimliğiyle tanıştırılmasına engel olmuş, bu durum bu aidiyetin bir parçası olan dil edinimine de yansıtılmıştır: “Bu yüzden ben doğduktan sonra evde artık Türkçe konuşulmaz oldu; oysa daha önce mutlaka ara sıra konuşuluyor olmalıydı” (s. 54). Bu durum baba dili olan Türkçeye sadece bir turist uzaklığında yakın olmasına sebep olmuştur: “Türkçeyi hiçbir zaman tam öğrenemedim. Yalnızca birkaç sözcük biliyorum. Ortalama bir Alman turistin bildiğinden daha çok değil” (s.12).

“İnsanın kendi dilinin artık hiçbir işe yaramaması, büyük bir darbe olsa gerek” (s. 12) diyen Sascha'nın aslında annesinin, babasının dilini öğrenmesine müsaade etmeyerek geçmişini okumasına ve öğrenmesine bir darbe indirildiğini görüyoruz. Bu bağlamda Sascha'nın hayatında aidiyetsizliğe giden sürecin bizzat annesi tarafından başlatıldığını görüyoruz. Babasıyla olan iletişimsizliği bu durumu daha da tetiklemiştir. Annesiyle çoktan ayrılmış olan babasını “Karısıyla bile iletişim kuramayan bir adam” (s. 35) olarak gören Sacha'nın, etkili bir baba oğul ilişkisi kurma fırsatı olamamıştır. Çünkü babası Almanya'da kalmamış başka ülkelere gitmiş, sonunda ait olduğu yere, İstanbul'a dönmüştür: “Her kim acımasızca orada burada dolaşırsa, sonunda kendi şehrine, kokularını çocukken içine çektiği şehre demir atar” (s. 23) diyen Sascha babasının da, ait hissetmediği yerlere olan göç serüvenine, köklerinin var olduğu İstanbul'da kalarak son verdiğini ifade eder. Aslında göç olgusuyla ortaya çıkan boşluğun ancak öze dönüşle tamamlanacağını vurgular, babasının da bu sorunu yaşadığını fark eder.

Annesinin onu geçmişinden koparma çabasına rağmen anılar ve fotoğraflar onu geçmişe götürür. Sascha, bir gün büyükbabasının fotoğraflarını bulur. Annesine gösterdiği bu fotoğraflar, derhal şöminede yakılır. Sascha'nın “komik bıyıklı” (s. 9) diye tabir ettiği bir adamın fotoğraflarının yakılması, aslında onun geçmişinin yakılışıdır. Nazi katliamından sonra annesinin ailesinden ve akrabalarından kimse kalmaz, yine Sacha'nın kütüphanede bulduğu fotoğrafları annesi tarafından hemen ortadan kaldırılmak istenir; onların yabancı oldukları söylenir. Daha sonra annesine bu konuda sitem ettiğinde; “Sen o zaman henüz

anlayamazdın” (s. 56) cevabıyla karşılaşır. “Yedi yaşında sorular sormaya başladım. Belki daha da önce, ama artık o kadarını anımsamıyorum” (s. 54) diyen Sascha’nın soruları aile fertleri tarafından tatmin edici şekilde cevaplanmaz. “Babam çok ender evde olduğu için annem de az konuştuğu için, sorularımı, yakaladığımda dedeme sorardım; kendimi onun zemin kattaki büyük kütüphanesine kapatırdım”(s. 55). Babasıyla olan iletişimsizliği ve annesinin onu Alman yapma planı onu henüz aile içindeyken bile geçmişine götürecek bağlardan koparmış ve bunun faillerinin bir yönüyle ailesi olduğu ortaya konulmuştur.

Annesi tarafından, onun bağlı olduğu kökleri kesmek suretiyle uygulamaya konulan plan Sascha’nın “Almanya’dan nefret etmeye ya da Alman halkını lanetlemeye” (s. 56) itecek bir ruh hâline girmemesi ve onun “bu ülkeyle kesintisiz bir ilişki içinde” olabilmesiydi. Bunun sebebi ise onun Alman ırkı içinde Alman gibi rahat yaşamasını arzu etmesi ve kendi gibi vatandaşlığı elinden alınmış, bu ülkede hep ötekileştirilerek yaşam süren biri olarak hayatına devam etmesini istememesiydi. Fakat burada annesinin göz ardı ettiği belki de hesaplayamadığı şey; Sascha’ya hayatı boyunca içinde yaşadığı toplum tarafından hatırlatılacak olan kimliği, hatta kimliksiz olmaya çalışırken bile peşini bırakmayacak olan toplumsal kimlik dayatması olacaktır. Sascha bunu şu sözlerle ifade eder: “Yaşamımdaki değişkenlik yüzünden, projesinin daha sonra başarısızlığa uğradığını hissetmiş olmalı” (s. 54). Ayrıca Sascha’nın ondan uzak tutulmaya çalışılan bu gizli geçmişe olan merakı da, dedesinin kütüphanesinde saklamayı başardığı, Yahudi yazarlara ait kitaplar sayesinde aslında çocukluğundan itibaren diri kalmış ve bu dönemi öğrenme isteğini arttırmıştır. “Annem her ne kadar Nazi dönemin üzerinde az durduysa da, bu dönem benim için önem kazandı” (s. 59).

3.2. Kimlik Oluşturma Sürecinde Toplumsal Etkenler

“Bireylerin toplumla bütünleşmesi ve toplumsal yapıya uygun olarak uyum içinde varlığını sürdürmesinin” çok önemli olduğunu vurgulayan Çağırkan (2018) aidiyet algısına sosyolojik açıdan bakarak, “aidiyet algısının inşa edilmediği durumlarda bireyler için yıkıcı etki” (s. 560) olarak karşımıza çıkabilen durumlara dikkat çeker. Bu durumda romanda başkahramanımız Sascha’nın ailesi tarafından oluşturulamayan aidiyet hissi, içinde yaşadığı toplum tarafından da, o topluma ait olmadığı hissi verilerek, onun ikilemde kalmasına sebep olmuş, aidiyetini sorgulamaya itmiştir. İçinde yaşadığı toplum onun ötekileştirildiği birçok durumla karşı karşıya gelmesine sebep olmuş ve bu duruma en yakın çevresi tarafından maruz bırakılmıştır. Çünkü Alman

toplumunda katıksız bir Alman olan Marie ve arkadaşları, sosyalleşme süreçlerinde kendi kimliklerini oluştururken içinde buldukları toplumun normları, kültürü ve inançları doğrultusunda yetişmiş ve bu toplumun bir parçası olmuşlardır. Kendileri ile aynı süreci yaşayan ve bu toplumun bir parçası olan Sascha, sahip olduğu isim ve Yahudilik ve Türklük bağlamında bakıldığında, her iki tarafı da Doğu'ya dayanan kökeni sebebiyle hiçbir zaman onlardan olamamıştır. Onlar için bu toplumun “biz”i ve onlardan olmayanı ise bu toplumun “onlar”ı, yani “öteki”leri konumundadır. Ağır (2013) bu bağlamda “öteki” kavramının “psikanalist Lacan’ın bu alana getirdiği yeni yorumlar çerçevesinde kişiliğin (kimliğin) oluşum sürecinde ortaya çıkan karmaşık ilişkileri tanımlamak üzere” (s. 17) üretildiğini ifade etmektedir. Bu kavram, postkolonyal teoride kolonize edilmiş insanlarla olan ilişkilerden ortaya çıkan kimlik sorunlarını ortaya koymaya yönelik çalışmaların çıkış noktası hâline gelmiştir (Ağır, 2013, s. 8). Bu bağlamda kendinden olmayanı değersizleştirerek, ötekileştirme yaklaşımıyla diğer bir ifadeyle oryantalizmle kendi kimliğini inşa etme çabasında olan Batı toplumundan söz etmek yanlış olmaz. Oryantalizm, kendini Batı denilen bir siyasi-kültürel oluşuma ait hissedenden birinin, Doğu olarak betimlenen ve sadece belli bir coğrafyayı kapsamayan diğer bir oluşum hakkında ve onun öğeleri ile ilgili konuşmasıdır (Yaralı Akkaya, 2019, s. 365). Batılı kimlik inşa edilirken, aynı zamanda “öteki” işlevi görececek bir Şark da inşa edilmiş ve bu süreçte oluşturulan Şark giderek daha fazla Şarklılaştırılmıştır (Said, 2003, s. 15). “Batı kendi ‘olumlu’ kimliğini oluştururken olumsuzlukları atfedeceği bir ‘ötekilik’ mekânı olarak Şark’ı da inşa etmiştir” diyen Karadağ (2006) Doğulu’ya atfedilen olumsuz özellikleri şöyle sıralar: “Şarklı tembeldir, cinsel yönden şehvete düşkündür, köle ruhludur, herhangi bir işe odaklanamaz, otorite ve despotik yönetimler altında yaşamaları kaçınılmaz insanlardır’ diyerek olumsuz özellikleri Şark’a atfederken olumlu olarak niteledikleri özellikleri de kendi kimliğinin çerçevesine dâhil eder” (s. 16-17). Bayraktar’ın (2011) “diğer bir bireyi veya bireyler grubunu tanımlamak için kullanılan basitleştirilmiş betimsel kategoriler olarak” tanımladığı önyargılar Batı toplumlarında bolca mevcuttur ve kendine söz konusu toplumda yer edinmek isteyen her öteki bu önyargılarla yüzleşmek zorundadır (s. 8).

Bu konuya romanda Sascha ve eşi Marie arasında geçen Talat Paşa hakkındaki tartışma örnek verilebilir. Marie 1915 yılında Dâhiliye Nazırı olarak Osmanlı Devleti'nde görev yapan Talat Paşa ile ilgili olarak “...Kaç karısı vardı ki?” sorusuyla Sascha’yı bir Doğulu olarak zor durumumda bırakmak ister. “Yine oryantalizm yapmak zorunda mısınız? İçindeki bu nefretle, bu insan hakkında nasıl sürükleyici bir belgesel çekebilirsin?” (s. 14) diyerek karşılık veren Sascha

Maria'nin ötekileştirme tutumuna tepki gösterir. “Bir kitle katiline sempati duymamı mı bekliyorsun?” diyerek konumunu belirleyen Marie'ye, Sascha “Tartışmalı bir tarihsel kişilik hakkında bir film çekiyorsun, bu yüzden konuya değişik açılardan bakabilmelisin” diyerek karşılık verir. Marie'nin “Benim bakış açım bana yetiyor” diyerek verdiği cevap, beslendiği oryantlizmin tek yanlı bakış açısını ortaya koyan bir tavidir. Diyalogun devamında Sascha, Maria'nin zihninde oluşturduğu bu olumsuz algıyı, bir de Türk kaynaklarını okuyarak tekrar gözden geçirmesi gerektiğini anlatmaya çalışır ve farklı bakış açılarını da göz önünde bulundurarak kendi fikrini oluşturmasını ister: “Olaylar ve kişiler hakkında Batılı kaynakların çoğunda bulunanlardan farklı bir resim sunan Türk kaynaklar üzerinde durdun mu? Talat hakkında, bir Batı dilinde yazılmış tek bir biyografi bile yok” (s. 14-15). Sascha burada Batılı kaynakların bu durumu tek yönlü bakış açısıyla ele aldıklarına değinir.

Diyalogun devamında ötekileştirme sürecinde temel kavram ve kategori olan “biz” ve “onlar” ayırımına net bir örnek aşağıdaki gibi verilmiştir: “Tıpkı bir Türk politikacısı gibi konuşuyorsun. Avrupalı olmak istiyorsanız, işkenceyi ortadan kaldırmalısınız” (s. 15). Buna cevap olarak Sascha'nın verdiği karşılık, hem Maria ile aynı dili kullanması sebebiyle hem de bir Doğulu olarak katliam sorumlusu olarak görülen Talat Paşa'ya karşı, Batılı kabul edilen Fransızların yaptığı katliama atır yapılması açısından dikkat çekicidir: “Fransızlar, Cezayir'de işkence ve katliam yaparken Avrupalı değil miydiler? Ya dünyanın yarısını yağmalayan İngilizler? Bu yüzden onlar Avrupa Parlamentosu'ndan ya da Avrupa Birliği'nden dışlandılar mı? Siz Avrupalılar hileli bir oyun oynuyorsunuz, ikiyüzlüsünüz. Beyaz adam hep ikiyüzlüdür” (s. 15).

Romanda geçen bu diyalog yukarıda da ifade edildiği üzere, oryantlizm felsefesinin bizler ve onlar kategorisinde sunduğu öteki ve ötekileştirme sürecinde Sascha bizzat en yakınındaki Marie tarafından öteki yapıлып, Doğulu algısıyla değersizleştirilmiş, Avrupalı olan kendisini ayrı bir statüye koymuştur. Burada Sascha'nın ortaya koyduğu, tavır, sarf ettiği kelime “siz Avrupalılar” diyerek karısını konumlandığı yer diyalogun yarattığı öfke durumundan kaynaklıdır, kahramanın düşünce dünyasını yansıtmaz. Ayrıca bu tepki ait olduğu kimliğe yapılan saldırıya karşı savunma mekanizması geliştiren bir kişilikten kaynaklı değil, gerçekleri ortaya koyma, başka bakış açısı gelişmeye yönlendirme olarak da görülebilir. Çünkü bu durumda Sascha bu tepkiyi kimliksiz biri olarak verir.

Yine yukarıda verilen diyalog bağlamında ele alınması gereken bir durum daha vardır. O da, oryantlist bakış açısının ortaya koyduğu Batılı ve Doğulu kategorisinin oluşturulmasındaki etkenin, bir yönüyle aslında coğrafi bir nitelik taşımadığı; bu durumun, tamamen belirli bir ideoloji açısından konumlandırılan

iki taraf olduğu gerçeğidir. Aşağıda verilen örnekle bu durum ortaya konmuştur: “Kadim bir Doğulu halk olan Ermeniler, sırf Müslüman bir çevrede yaşayan Hıristiyanlar oldukları için, kurgusal bir biçimde Batılı yapıldılar. Buna karşılık, yüzleri bölgedeki tüm öteki halklardan daha Batı’ya dönük olan Türkler, Müslüman oldukları için, Avrupalılar tarafından asla Batılı olarak kabul edilmiyorlar” (s. 15).

Oryantalizmin sunduğu Doğulu ve Batılı kategorisi bağlamında romanda farklı bir bakış açısıyla değerlendirilen duruma, Doğulu olan Yahudilerin Batılı olan Alman kimliğine bürünmesi örnek gösterilebilir. Bu durumu Yaralı Akkaya (2019, s. 366) Edward Said’ten (2004) aşağıdaki ifadelerle aktarır: “Ne doğunun ne de batı kavramının hiçbir ontolojik istikrarı yoktur; bunların her biri insani çabayla yapılır-kısmen ötekilerin kimliğini kullanarak kısmen de onaylama yoluyla.” Bu durum romanda Alman kimliğine bürünerek Türkleri aşağılamaya çalışan Alman Yahudilerinin asimile olarak ortaya koyduğu tutuma bir örnektir. Sascha annesinin “sıradan bir Türk’ü” (s. 87) asla kabul etmemesini, onun bir Alman olarak asimile olmasına bağlar. Bunu “Alman Yahudilerinin, yoksul ve geri kalmış Türklere karşı, hiç çekinmeden dile getirdikleri küstahlık ve aşağılama, asimilasyonlarının bir sonucuydu” (s. 87) ifadeleriyle ortaya koyar. Aslında geldikleri noktada Doğu kökenli olan Türkler ve Yahudilerin göç ettikleri bu toplumunda göçmenlik açısından aynı pozisyonda olmalarına rağmen, kendilerini Alman kimliğine büründürmeye çalışan Yahudilerin bunu oryantalist bir tavırla yaptıkları vurgulanır. “Oryantalistlerin çoğu Alman Yahudisiydi. Doğu’ya sonsuz tiranlık, yazgıcılık, değişmezlik ve ötekilik atfettiler” (s. 87). Bu noktada Yahudilerin soykırıma uğradıkları bu toplumda onlar gibi olma çabaları ele alınır ve onların asimile olduklarını aşağıdaki sözlerle ifade eder: “Sadece asimile edenlerin perspektiflerini, yargılarını ve önyargılarını tamamen benimseyen bir kişi asimile olmuştur” (s. 87).

Oryantalizmin ortaya koyduğu bu bakış açısından yola çıkılarak ötekileştirmeyi temel aldığı ve ondan beslenmek suretiyle Batı toplumlarında kimlikleri oluşturma sürecinde etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Gök (2014) bu durumu “Batı’nın kendini merkezde konumlandırın bu yapısı “Biz” ve “Onlar” dualizmine dayanır; kimliğin inşa edilmiş sürecinde özne’nin ötekine olan ihtiyacından ortaya çıkar ve yöntem olarak mekânsal anlamda ayırım, ötekinin sınırlarını çizerek onun ötekileştirmesini sağlama almış olur” (s.1) sözleriyle ifade eder.

Kimlik, bireyin kendisi tarafından belirlenen ve tercih edilen bir şey değildir. Kimlik kazanma bir yönüyle yaşantı yoluyla işlenmekte ve toplumsal sürecin bir çıktısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazar bu durumu aşağıdaki gibi ifade ederek bu sorunun temelini ortaya koymuştur: “İnsan kim ya da ne olacağını

kendisi seçemez, buna onu kendinden görmeyen başkaları karar verir. Yaşamında bir kez olsun taraf değiştirmek isteyen herkes bu deneyimi yaşar” (s. 37). Aidiyet arayışına iten en önemli sebeplerden birinin, maruz bırakılan ötekileştirme süreci olduğu görülmüştür. Bu bağlamda Sascha önceleri aslında kendini herhangi bir etnik kökene ait hissetmezken, eşi ve toplum tarafından geliştirilen kimlik dayatma mekanizması ve öteki hatırlatması ile kendini ve geçmişini sorgulamaya itmiştir.

Ötekileştirmeye başka bir örnek ise Kreuzberg’e Berlin'deki Türk nüfusun yoğun olduğu bir bölgeye Marie tarafından yapılan atıftır. Amerika'dan dönerken uçakta aşağıdaki ifadeleri kullanarak, Sascha'nın Türk kimliğine vurgu yaparak, onun Almanya'da doğup büyüyen biri olmasına rağmen ve kendini bir Türk hissetmemesine rağmen onu bulunduğu konumdan sıyrarak başka bir kategoriye sokmuş, başkalaştırmıştır: “Kreuzberg’de bir ev arayalım, böylece sen de kendini vatanında hissedersin, dedi sinsi sinsi gülümseyerek” (s. 20).

Aşağıdaki örnekte yine Sascha'nın Maria tarafından ötekileştirildiği durumu gözlemleyebiliyoruz: “Evde olmadığım zamanlar, televizyonu çoğu kez radyo gibi açık tutardım. Hatta evden dışarı çıkarken televizyonu kapatmayı unuttuğum bile olurdu. Marie bunu ‘katlanılmaz’ bulur, benim Türk genlerime atfettiği bir kabalık olarak görür” (s. 46).

Sascha'nın kimlik bunalımına girme sürecinde toplumsal tutuma örnek gösterilebilecek başka bir durum da onun ilk başlarda kimsenin ilgisini çekmeyen “Veronika: Günümüzde Bir Aşk Üzerine” isimli eserinin sonradan yaşadığı toplumda büyük ilgi uyandırması sonucu “artık Almanca’yı ustaca kullanan bir Türk yazar olarak” (s. 120) Türk kimliğine sokulmasıdır. Ayrıca bu eser “Yabancılar Yazını” adıyla nitelendirilmiştir. Sascha'nın bir Alman pasaportuna sahip olması, aslında kategorize edildiği Türk kimliğiyle alakası olmayıp, Türkçe bile bilmeyen ve çok iyi Almanca konuşan bir yazar olması onu toplum nezdinde “öteki” olmaktan kurtaramamıştır. Onun Almanya'da büyümesi, Alman okullarında Alman eğitim sisteminde yetişmesi, onun bir Alman olarak tanımlanmasına ve kabul görmesine yetmemiştir. Bu toplum onu ve onun gibileri nasıl tanımlıyorsa, bu tanımın dışında yer alma çabanız hep boşuna çıkacaktır. Çünkü kural koyucu ve tanımlayıcı onlardır. Aksi takdirde, yabancıların davet edildiği röportajları, okuma günü davetlerini yabancı olmadığı gerekçesiyle reddeden Sascha gibi, bir “yabancı düşmanı” ilan edilmeniz veya hemen “Alman olma heveslisi” olarak nitelenmeniz kaçınılmaz olacaktır (Yücedağ, 2019, s. 101).

Sascha'nın karşılaştığı ötekileştirme durumlarına verilebilecek bir örnek de soyadını kodladığında karşılaştığı “Yabancı mısınız?” (s. 119) sorusudur. Çünkü

önceleri böyle bir soruya muhatap olma durumu yoktur. İçine düştüğü bu durum onu şaşırtır ve durumun karmaşıklığı onu sorgulamaya iter. Çünkü sahip olduğu pasaport onun devlet eliyle Alman olmasına izin verirken, isminden dolayı “Yabancı mısınız?” sorusuna onu muhatap edenler bunun mümkün olmadığını her defasında ima ederler. Sascha artık toplumdaki bu ayrımcılığı kabullendiğini bildiren şu ifadeyi kullanır: “[...] benim gibi birisi pasaportuna göre aslında kesinlikle Alman olamazdı” (s. 119).

Sascha’nın yakın çevresinden gelen örneklerle bakmaya devam edilirse; Sascha araştırmalarına devam etmek üzere gittiği Devlet Kütüphanesinde tanıştığı Alman arkadaşlarına ve onların birer tarihçi ve ya da hukukçu olarak araştırmacı kimliklerine bakıldığında, oryantizmin beslendiği ötekileştirme alışkanlığından onların da nasibini aldığı görülmektedir. Sünnetin Almanya’daki tarihini araştıran tarihçi Heinrich kafeteryada kahve almak için sırada beklerken Sascha ile tanışma imkânını aralarındaki diyaloga bakıldığında ötekileştirme fırsatına çevirmiş gibi görünüyor. Ona adını sormak yerine, onu hemen Müslüman bir Doğulu kategorisinde etiketleyerek, “Sen sünnetli misin?” (s. 76) diye sorarak tanışma ritüeline bir farklılaştırma getiriyor. Sascha’nın tepkisi ona tekrar normal olanı hatırlatarak; selam verip kendini tanıtmayla “Merhaba, adım Sascha” (s. 76) diyerek olağan bir tanışma diyaloguna çevirme hamlesi bakımından önemlidir.

“Heinrich’in Türk bir kadınla arkadaş olması ve bu kadını despot babasından kurtarmasıyla övünç duyması”, (s. 77) bunu Sascha’ya övünerek anlatması yine Şark ve Garp olarak ikiye ayrılan dünyada, Şark kültürünü olumsuzlama eğilimi olarak gösterilebilir. Alman Yahudi tarihi uzmanı olan Herinrich Sascha’nın da bu noktada ilgisini çeken bir bilim dalıyla uğraşır ve bu sebeple onun bu konuyla ilgili işaret ettiği noktalar Sascha tarafından önemsenmiştir. Heinrich’in laf arasında kurduğu “Almanlar tarihten hiçbir şey öğrenmediler, [...]. Şimdi de Türkleri ülkeye aldılar. Oysa Yahudilerle bile uzlaşmış değiller” (s. 77) ifadesi onun bakış açısını temellendirdiği yeri göstermektedir.

Kütüphanede tanıştığı, hukuk fakültesinde Ortaçağ’ daki işkence teknikleri üzerine çalışma yapan Bremenli Susanne, çalışmasının bir bölümünü kazığa oturtma tekniğine ayırmış ve bunun Doğululara ait bir buluş olduğunu söyleyerek, Sascha’ya okuması için vermiştir ve sonrasında; Sascha’nın Susanne’ye çalışmasını başka bakış açılarından da incelemesi adına Fransız felsefeci Bataille’nin tavsiye etmesi üzerine, Susanne Sascha’ya hiçbir şey söylemeden, müsveddelerini alarak onu oracıkta terk etmiştir (s. 76). Burada yine Susanne’nin oryantalist bakış açısıyla çalışmasını Sascha’ya okutması ve Sascha’nın tavsiyesine yüklediği anlam ötekileştirmenin başka bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3. Kimliksizlikten Kimlik Arayışına

Yukarıdaki bölümlerde de ifade edildiği gibi Sascha ailesi tarafından aidiyetine giden yolların kapatıldığını aslında çok küçük yaşlardayken fark ederek; buna yönelik sorularla ailesinin karşısına çıkmıştır. Fakat anne ve babasının ölümünden sonra bu kimlik arayışına verilecek cevapların kimsede olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, günün birinde hiç tanımadığı büyük babasının esrarengiz mektuplarının ona miras yoluyla verilmesiyle değişmiş ve bu mektuplar karanlık geçmişini aydınlatmak için bir mum ışığı olmuştur. “Beni üç parçayla birleştirecek olan ve giderek incelen iperim için bir tutamak noktası sunmayan bir boşlukta yaşıyorum” (s. 85). Bu boşluk dedesinden gelen ipuçlarıyla doldurulmaya hazır hale gelmiş, onun için bir dönüm noktası niteliğinde olup, artık kimliksizliği kabullendiği bir dönemde kendini sorgulamasına sebep olmuştur. Artık geçmişten gelen bu çağrıya kayıtsız kalamaz. İçine düştüğü durumu aşağıdaki gibi ifade eder: “Kendi benliğimin daha derin katmanlarını bulmak için yanıp tutuşuyordum. Bu derinliğe ancak kökenimi keşfederek ulaşabilirdim. Artık köksüz olmak, yirmi yılı aşkın bir zaman önce olup bitmiş hiçbir şeyden sorumlu olmamak istemiyordum. Sonunda büyükbabam, benimle kökenim arasındaki gizem biçiminde ortaya çıktı. Kendime varabilmek için, onun gizemini açığa çıkarmalıydım” (s. 109).

Aidiyet konusunda sürekli içsel çatışma yaşayan Sascha “Bir kimliğim yoktu” (s. 44) diyerek bu çatışmadan sıyrılmak istese de, karşılaştığı dayatmalı tutumlar da yüzleşme mücadelesi anlamına gelmektedir. Bu durumu aşağıdaki gibi ifade eder: “Hayatımda ilk kez kendime meydan okudum. Kendi kökenimle tartışmak istedim. Yani Maria’nın kuşkucu sorularından kaçmamaya, geçmişime bakmaktan korkmamaya karar verdim” (s. 44).

Berlin Duvarı’nın yıkılması her ne kadar soğuk savaş döneminin bittiğini gösterse de, bu durumun sonuçları artık bir değişim sürecine girildiğinin göstergesidir. Onun içinde yaşadığı toplumdan etnik köken bağlamında ayrıştırılmasına sebep olacaktır. Sascha, Amerika’da kaldığı döneme denk gelen bu dönemi, “[...] duvarın yıkılışıyla birlikte Berlin’de bazı şeyler hissedilir ölçüde değişti” (s. 119) diyerek ifade eder. Bu durumun Sascha’nın kimlik arayışı açısından bir dönüm noktası olduğunu söyleyebiliriz. Sascha kendini güvende hissettiği bu ülkede birden her şeyin tersine döndüğü ve adı koyulamayan bir huzursuzluk ortamının doğduğu hissine kapılır. “Sanki duvarın ortadan kalkmasıyla birlikte, insanı bilinmeyen her türlü şeyden koruyan bir koruyucu kabuk dökülmüştü” (s.119). Burada ifade edilen tedirginliğin kaynağı, “fiziksel olarak birleşen Almanya’nın bir ulus devleti olarak onu var eden tüm toplumsal yapıların birleşmesi anlamına geliyor muydu?” sorusuna verilemeyen cevaptı. Bu durum daha fazla ayrımcılığa ve ötekileştirmeye mi sebep olacaktı? Zaten

toplum tarafından göçmen kökenleri sebebiyle ayrıştırılanlar bu durumda hangi konumda yer alacaktı? “Şimdi duvarın yıkıldığı ve benim aidiyetimin sorulduğu yerde, her şey yeniden yükseliyor” (s. 120) diyen Sascha’nın tedirginliğinin bu sorular çerçevesinde oluştuğunu söylemek mümkündür. Çünkü o zamana kadar kimlik ve aidiyet gibi bir sorunu olmayan Sascha bu durumu şöyle dile getirir:

“Ben Alman mıyım? Bu soru beni hiç ilgilendirmedir. Herhangi birini de ilgilendirmiyordu sanki. Alman kimliği sorusu, eski moda bir soruydu, klişelerle ve basmakalıplarla dolu bir konu; akıllı her insanın adam sen de deyip geçiştireceği retorik bir soru. Ben Mühni’te doğmuşum. Yani bir Mühniydim” (s. 118).

Kimi toplumlar farklılıklarıyla ulusallaşırken; kimi toplumlar ise farklılıkları ötekileştirerek ulusallaşma sürecini başlatmışlardır (Aksoy, 2020, s. 28). “Duvar yıkılmıştı ve hemen bir saniye sonra, yeni, birleşik bir Almanya doğmuştu; gevşek bir federal birlik değil, gerçek bir Alman ulusal devletiydi”(s. 31). “Ve şimdi ansızın insanlar kendilerini Alman hissetmeye başlamışlardı” (s. 33). Berlin, duvarın yıkılmasıyla kimliklerin açığa çıktığı, kimliksizlerinden kendini sorgulamaya başladığı yer olarak yazarın hayatına etki eder ve o zamana kadar kimliğiyle alakalı bir sorun yaşamayan Sascha artık kendine Alman kanı taşımadığı için başka duvarlar ören Almanya’yı aşağıdaki gibi anlatır:

“Annem Alman vatandaşı olarak doğmuştu; Yahudi kökeni yüzünden vatandaşlıktan çıkarılmıştı. Ama ben, babamın Türk olmasına karşın, vatandaşlığa alınmışım. Tarihin acımasız ve kaprisli baltasının, Alman çengelinde açtığı bir yasa boşluğu gibi görüyordum kendimi. Bu pek sevindirici olmayan olayı unutmuştum bile. Şimdi duvarın yıkıldığı ve benim aidiyetimin sorulduğu yerde, her şey yeniden yükseliyor” (s. 120).

“Dünya kendisine dar gelen ve dilin içinde dolaşan bir yersiz yurtsuz” (s. 22) olan Sascha kendine artık kalıcı bir yurt edinme çabasına düşer ve Berlin’e taşınma fikri bu çabasının ilk adımı olarak karşımıza çıkar. “Berlin’de ne davetsiz bir misafir ne de kendisine tahammül gösterilen, uzatmalı bir misafir olmak” (s. 18) isteyen Sascha artık konumunu sabitlemek ve bir yurt sahibi olmak ister.

Sonuç

Bu çalışmayla; Türk-Alman Göçmen Edebiyatı kapsamında değerlendirilen ikinci ve üçüncü kuşak yazarların en sık kullandıkları temaların başında gelen kimlik sorunu, Şenocak’ın “*Tehlikeli Akrabalık*” romanı örneklem alınarak incelenmiştir. Kimlik oluşturma sürecine aile ve toplumsal çevrenin etkisinin sık sık dile getirildiği eserde, sosyalleşme sürecinin birincil katmanı olarak aile,

ikinci olarak da içinde bulunulan toplumsal çevre alınmıştır. Ayrıca Şenocak roman karakterlerinin çoğuna göç olayını farklı şekillerde ve farklı boyutlarda yaşatarak göç ve göçün yansımalarının günümüz Alman toplumunun oluşumunda oynadığı önemli role de sık sık vurgu yapmıştır.

Çalışmada, romanın ana karakteri Sascha'nın aidiyet sorununun, öncelikle kimlik bilincinin oluşturulduğu ilk ortamda ailesinin tutumu sebebiyle ortaya çıktığı saptanmıştır. Çocuk yaşlarda belli sorularla sorguladığı annesi tarafından tatmin edici cevaplar alamayan Sascha; annesinin onu Alman yapma planına rağmen aidiyet hissi yaşamazken, sonrasında yakın çevresi ve toplumdan aldığı "öteki" sinyalleriyle kim olduğunu sorgulamaya başlamış ve kimlik bunalımına girmiştir. Sascha kendini etnik ya da kültürel her hangi bir gruba ait hissetmezken, içinde yaşamış olduğu Alman toplumunun onu sürekli Türk ya da Doğulu sınıfına sokma çabası içinde olması bu bunalımın en önemli nedenidir. Romanda söz konusu olan toplumsal yapıyı çok kültürlü bir Batı toplumundan oluşan Almanya temsil etmektedir. Bu bağlamda kimlik oluşturma sürecinde toplumsal yapının ortaya koyduğu tavrın, ötekileştirme yoluyla karşımıza çıkan, "biz" ve "onlar" olarak değerlendirilen toplumsal ayırım olduğu, diğer bir ifadeyle ötekileştirme olduğu görülmüştür.

Bireyin kimlik oluşumu ailede başlayarak, toplumsal çevrede devam eden bir süreçtir. Sascha özelinden bakıldığında, ailede kazanılamayan kimlik algısının, toplumsal sorgulamalar ve dayatmalar sonucunda kimlik bunalımına dönüştüğü görülmektedir. Annenin ileride sorun yaşayacağı korkusuyla çocuğunu tamamen bir Alman gibi yetiştirme çabası hiçbir sonuç vermemiş, tam aksine Sascha'yı yersiz, yurtsuz, kimliksiz bir bireye dönüştürmüştür. Soy ismi ve babası hariç, hiçbir unsurla etnik kökenine dair izler taşımayan kahramanımız Alman toplumu, hatta en yakın dostları ve hayat arkadaşı tarafından bile yaşadığı alman toplumunun bir parçası olarak görülmemekte, sürekli etnik köken ayırımına dayalı bir ötekileştirme süreci yaşamaktadır.

Romanda anlatılanlar her ne kadar kurmaca olsa da, aslında kendini Almanya'yı oluşturan toplumun bir parçası olarak görmek isteyen her Türk'ün yaşadığı temel sorunlara parmak basmaktadır: Yaşantısı, düşüncesi, hayat tarzı ne olursa olsun Türk daima farklı olandır, ötekidir. Türk kültüründen ve kimliğinden uzak durulduğu takdirde öteki muamelesine maruz kalınmayacağı düşüncesi yanlışlığı defalarca yaşanarak kanıtlanmış bir görüştür. Avrupa toplumlarının yüzlerce yıllık bir süreçte oluşan ön kabulleri vardır ve bunların bugünden yarına değişeceğini beklemek doğru bir yaklaşım değildir. Bu nedenle Avrupa'daki Türk toplumuna düşen görev öncelikle kendi kimliğinin bilincinde olan, kültürel açıdan ayakları yere sağlam basan ve bunun bir sonucu olarak da aidiyet sorunu yaşamayan nesiller yetiştirmektir. Çünkü hiçbir yere

ait olamama hissiyatı, eğitim, kariyer ya da para ile ortadan kaldırılabilecek bir duygu değildir. En olmadık durumlarda ortaya çıkar, kendini sürekli hissettirir ve bir ömür boyu devam eder.

KAYNAKÇA

- 📖 Adıgüzel, A. (2008). Göçmen edebiyatı bağlamında Güney Dal ve Zafer Şenocak Küçük "g" Adında Biri ve Tehlikeli Akrabalık romanlarının içerik bakımından karşılaştırılması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- 📖 Ağır, A. (2013). Cengiz Aytmatov'un Gün Olur Asra Bedel'inde Kimlik Oluşturma Süreçleri. *Bilig*, (65), 1-22.
- 📖 Aksoy, E. G. (2020). Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Evrimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (45), 26-39.
- 📖 Bayraktar, G. (2011). Hans Dernschwam'ın “İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü” ile Evliya Çelebi'nin “Viyana Notları”nda İmgeler ve Önyargılar. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- 📖 Çağırkan, B. (2019). Çokkültürlü Toplumsal Yapılarda Değişen Aidiyet Algıları: Yeni Toplumlar, Yeni Aidiyetler. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 558-573. DOI: 10.17218/hititsos bil.620067.
- 📖 Gök, Ö. (2014). Eril Fantazilerin Doğusu “Şarkiyatçılık” ve Türkiye’de Şarkiyatçı Söylem Üzerinden Kadın Temsilinin Görsel Sanatlarda Yeniden Üretimi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/ Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- 📖 İsgandarova, G. (2019). Çocukların Sosyalleşmesinde Ailenin Etkileri Ve Çocuk Eğitim Yöntemleri: Bakü Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- 📖 Kalkan, H. K. (2014). Londra’da Bir Alman Türkü: “Cafe Cyprus”. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*. 3(9), 137-145.
- 📖 Kalkan, H. K. (2017). Konuk İşçi Edebiyatından Kültürler Arası Edebiyata Evirilen Adlandırma Sürecine Tarihsel Bir Bakış. *Schriften zur Sprache und Literatur* içinde. Londra: IJOPEC.
- 📖 Karadaş, Y. (2006). Doğu'nun Batı'cı Üretimi: Ziya Gökalp'te Şarkiyatçılık. (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- 📖 Perşembe, E. (2005). Almanya’da Türk Kimliği. Ankara: Araştırma.

- 📖 Qolenkova Z., Akuliç M. & Kuznetsov, V. (2007). Genel Sosyoloji. Bakü: Diplomat.
- 📖 Said, E. (2003). Şarkiyatçılık. B. Ülner (Çev.). İstanbul: Metis. (Orijinal Yayın Tarihi, 1978).
- 📖 Saka, N. (2013). Selim Özdoğan'ın "Die Tochter Des Schmieds" (Demircinin Kızı) Adlı Romanında Göçü Hazırlayan Sosyokültürel Sebepler. (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- 📖 Sakallı, C. (2018). Göçmen Edebiyatı: "Ara Dilde" Yazmak. monograf Edebiyat Eleştirisi Dergisi, 9, 10-26.
- 📖 Sarı, M. (2018). Kültürlerarası Yazının Türkçe Değişkesi ve Kimlik Oluşumu. Monograf Edebiyat Eleştirisi Dergisi, 9, 27-45.
- 📖 Şenocak, Z. (2006). Tehlikeli Akrabalık. İstanbul: Alef.
- 📖 Yaralı Akkaya, A. (2019). Avrupa'nın Mülteci Politikalarına Oryantalist Yaklaşımı: Suriye Krizi Sonrası Avrupa ve Türkiye İlişkileri. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 74,(2), 357-380. DOI: 10.33630/ausbf.535398.
- 📖 Yurdakul, A. & Çaha Ö. (2018). Almanya'da Yaşayan Üçüncü Nesil Türkiye Kökenli Göçmenlerde Kimlik Algısı. Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi, 3(1): 140-162. DOI: 10.24013/jomelips.430866.
- 📖 Yücedağ, G. (2019). Edebiyatın Üç Kuşağı Üzerinden Göç ve Göçmenliğin Dönüşümüne Bakmak: Almanya'daki Türk Diasporası Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.